

Ministerie van Defensie
Afdeling Leefomgeving (DMLVD)

Kazerne Zeewolde
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Datum 21 juli 2026

Onderwerp Zienswijze Notitie Reikwijdte en Detailniveau + Participatieplan Defensiekazerne Zeewolde

Geachte mevrouw/meneer,

Natuur Milieu Flevoland maakt graag van de gelegenheid gebruik om een zienswijze in te dienen over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en het Participatieplan voor de nieuwe Defensiekazerne in Zeewolde. De locatiekeuze zelf staat niet meer ter discussie; de NRD en het Participatieplan geven kaders voor de vraag hoe de kazerne wordt ingepast in het gebied.

Met meer dan 60 lidorganisaties – actief over de gehele breedte van natuur en klimaat, duurzame energie en circulariteit in Flevoland – is Natuur Milieu Flevoland een lokaal én regionaal gewortelde vereniging. Er is begrip voor de behoefte aan versterking voor Defensie vanwege de geopolitieke omstandigheden. Tegelijk constateren we dat Flevoland daarbij onevenredig zwaarder wordt belast met ruimtelijke inpassingen van Defensie dan andere provincies.

In Zeewolde komt er zeggezegd een dorp bij. Op de beoogde 653 hectare aan de Spiekweg zullen zo'n 7.000 medewerkers en 1.000 leerlingen actief zijn. Dat heeft veel impact op de leefomgeving, het milieu, de natuur en het water. Daarbij is het noodzakelijk dat er oog is voor de mogelijke effecten op de instandhouding van de waarden en het functioneren van de aanwezige natuur (bosgebieden) die grenzen aan het kazerneterrein.

Aan de projectplannen van Defensie in Zeewolde zien we graag de volgende punten toegevoegd:

- A. **Neem een scenario op dat is gebaseerd op duurzame, toekomstbestendige bouw en *idem* voor het ruimtelijk ontwerp van de nieuwe kazerne;**
- B. **Concretiseer de samenhang met de Defensieplannen voor Lelystad Airport;**
- C. **Integreer provinciaal belang 8 van de Ontwerp-Omgevingsvisie van provincie Flevoland;**
- D. **Start het voorgenomen gebiedsproces zo vroeg mogelijk met lokale stakeholders.**

In deze zienswijze lichten we de aangestipte punten verder toe. Daarnaast verwijzen we graag naar de zienswijze van onze zusterorganisatie de Vereniging Natuur- en Milieufederatie Gelderland.

A) Neem een scenario op dat is gebaseerd op duurzame, toekomstbestendige bouw en *idem* voor het ruimtelijke ontwerp van de nieuwe kazerne

Maak de kazerne (gebouwen en het terrein) een toonbeeld van duurzaamheid. Neem dit op als een opzichzelfstaand doel in de NRD. Werk dit uit in een apart scenario, waarin uitgegaan wordt van het hoogste niveau van duurzaamheid.

Netcongestie, klimaatverandering, de biodiversiteitscrisis, onze afhankelijkheid van geopolitieke grondstoffen en stikstof vragen om een én-én mentaliteit bij grote nieuwe gebiedsontwikkelingen. De kazerne is zo'n grote ontwikkeling. Leg de ontwikkeling langs de lat van het **Convenant Toekomstbestendig Bouwen**, dat door diverse provinciale overheden is ondertekend – waaronder provincie Flevoland en Flevolandse gemeenten.

In het scenario zien we graag uitgewerkt:

- ✓ **Klimaatadaptief bouwen:** de verwachting van de Onderzoeksraad van de Veiligheid (januari 2026) is dat we vaker extreem weer krijgen met meer potentiële schade aan de bebouwde omgeving. Zeewolde ligt een aantal meter onder Normaal Amsterdams Peil. Werk uit:
 - Maatregelen voor **watervriendelijke bouw**. Bouw zo dat het drinkwatergebruik vermindert. Denk daarbij aan toiletspoeling, douches en wasmachines. Het te gebruiken water hoeft niet van drinkwaterkwaliteit te zijn, maar kan ook uit regenwater of hergebruik van gezuiverd grijswater komen. Dat kan een reductie geven van 40%.
 - Maatregelen ter **voorkoming van onnodige afvoer van regenwater richting het riool**. Dit bespaart riool- en zuiveringscapaciteit en is goed voor het lokale (grond)watersysteem.
 - Toepassing van **% groene daken en groene gevels**. Een groen dak (beplanting) houdt het gebouw koel, houdt water vast en biedt plek aan planten en dieren. Dakconstructies van gebouwen (ook garages en bijgebouwen) moeten voldoende stevig zijn om een groen dak te kunnen dragen.
 - Toepassing van **% slimme blauwe daken**. Dit is behulpzaam voor waterbuffering en het voorkomen van wateroverlast bij hevige regenval.
 - **Duurzame keuze van materialen bij verharding** van paden en parkeerplekken. Het is van belang dat de verharding waterdoorlatend is.

Wat betreft de waterhuishouding op en rondom het kazerneterrein roepen we op tot een **zorgvuldig onderzoek van de hydrologie – zowel binnen de contouren van het terrein als aangrenzend aan het terrein**. Daarbij dient onder meer uitgewerkt te worden hoe rekening wordt gehouden met de aanwezige natuur (zoals de waterhuishoudkundige situatie van de aanwezige bosvakken).

- ✓ **Natuurinclusieve kazerneomgeving:** voor de gebruikers van de kazerne en verblijf op het terrein is een aangename omgeving belangrijk en daarbij het vergroten van de biodiversiteit. Werk uit:
 - Toepassing van **% van het terrein dat wordt ingericht als hoogwaardige habitats**.
 - Toepassing van **% van het terrein dat wordt ingericht als groen-blauwe structuur** voor extra wateropvang bij hevige regenval en waterberging voor droge perioden.
 - Welke beplanting wordt gekozen ter **bijdrage aan een biodiverse, inheemse soortensamenstelling**.

- Welke beplating wordt gekozen ter **bijdrage aan kwetsbare soorten**.
 - Hoe, bij eventuele ophoging van het terrein, aandacht is voor de **(schrale) grond ten behoeve van nieuwe natuur**.
 - Toepassing van **% kasten voor vogels en vleermuizen** of andere vormen voor nestgelegenheid.
- ✓ **Energie-nul bouwen en ontwerpen:** in een wereld waarin energie een geopolitiek drukmiddel is geworden, is het belang om hierover na te denken bij grote ontwikkelingen (zoals de kazerne) alleen maar toegenomen. Werk uit:
- Hoe het ontwerp gaat bijdragen aan **vermindering van de energiebehoefte**. Denk daarbij aan het slim benutten van daglicht (in plaats van kunstlicht), zon-georiënteerd bouwen (zodat natuurlijke warmte voor opwarming wordt benut) en het voorkomen van hittestress in het gebouw (om inzet van extra koelingssystemen niet nodig te laten zijn).
 - Toepassing van **% maximaal primair fossiel energieverbruik**.
 - Een scenario waarbij het **energieverbruik écht zelfvoorzienend** is. Zet in op langer en meer dan de door Defensie genoemde norm van 48 uur, wat de NAVO-norm is.
 - Toepassing van **% waarin het terrein zelf kan bijdragen aan het aandeel hernieuwbare energie**.
 - Een **koppeling met het nabijgelegen windpark**.
 - Toepassing van **% overkapping met PV-panelen van parkeerplekken en in de eerste plaats verticale stapeling van parkeerplekken**.
- ✓ **Circulair en biobased bouwen:** ook grondstoffen zijn geopolitiek geworden. Hergebruik is de norm en circulair bouwen een vereiste. En biobased materialen staan hoger op de ladder van duurzaamheid dan fossiele grondstoffen. Werk uit:
- Toepassing van **% biobased bouwmaterialen** in het ontwerp van gebouwen (zoals vlas, hennep, tarwe en stro).
 - Hoe Defensie invulling gaat geven aan **de doelstelling van provincie Flevoland om 30% biobased materialen te gebruiken**.
 - Toepassing van **% houtbouw** dat gaat plaatsvinden.
 - Toepassing van **% afname van lokaal geproduceerde, natuurlijke bouwmaterialen**.
 - Welk **% van lokaal geproduceerd voedsel van de omringende agrariërs** wordt afgenomen.
 - Welk **% eetbare gewassen** kan worden geteeld op het terrein (denk aan een moestuin op een plat dak, kruidentuin bij een restaurant of eetbare heggen langs een wandelpad).
- ✓ **Gezonde leefomgeving:** betekent het mee-ontwerpen van groen-blauw en kiezen voor schone vervoersvormen. Dit heeft een verminderde uitstoot van schadelijke stoffen als fijnstof en CO2 tot gevolg. Werk uit:
- Hoe het terreinontwerp gaat bijdragen aan **vermindering van mobiliteit** (zoals door inrichting van het terrein met fiets en looproutes, zodat dagelijkse voorzieningen binnen 10 á 15 minuten fiets- of loopafstand zijn te bereiken).
 - Hoe de bereikbaarheid van het terrein gaat bijdragen aan een **verschuiving naar meer duurzame vormen van mobiliteit** (zoals elektrisch openbaar vervoer of andere vormen van collectief vervoer).
 - Een **'Meest Milieuvriendelijk Alternatief'** en gebruik dit alternatief als *benchmark*.

- Hoe deze locatie gekoppeld kan worden aan **investeringen in het openbaar vervoer**. Denk daarbij aan de directe en indirecte effecten van de te verwachten toename van verkeersbewegingen over de Nijkerkerweg en Spiekweg (zoals verkeersslachtoffers). Een kans zou zijn om verkeersmaatregelen te koppelen aan maatregelen ter ontsnippering van de natuur en ecologische herstelverbindingen.
 - Hoe het in te zetten wagenpark op deze nieuwe locatie een **bijdrage aan 'vergroenen'** zal leveren. Als het wagenpark 100% elektrisch is, zal dit minder uitstoot produceren.
 - Hoe Defensie gaat stimuleren dat er **minder in plaats van meer kilometers** zullen worden gereden van en naar de nieuwe locatie (door personeel, alle beoogde gebruikers en leveranciers).
- ✓ **Afvalvrije bouwplaats:** bouwafval bestaat niet. Hergebruik is de norm. De bouw veroorzaakt de helft van al het afval dat Nederland produceert. En 25% van de grondstoffen die afgevoerd worden voor nieuwbouw eindigt al als afval vóór het project is opgeleverd. Dit past niet bij **de doelstelling van het Rijk om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben**. Werk uit:
- **Prestatieafspraken met de bouwsector gericht op daadwerkelijke vermindering van bouwafval** bij de nieuwbouw van de kazerne.

B) Concretiseer de samenhang met de Defensieplannen voor Lelystad Airport

Defensie noemt in de Ontwerp-Aanvulling van de fysieke uitbreidingen op Lelystad Airport (en onderliggende milieueffectrapportage) dat benodigde doorgroei voor militaire infrastructuur buiten Lelystad Airport afhangt van enkele variabelen: wel of geen combinatiemogelijkheden met groothandelsverkeer, het type militaire eenheden, de hoeveelheid te plaatsen militair personeel en eventuele combinatiemogelijkheden met infrastructuur op de toekomstige nabij gelegen militaire kazerne in de gemeente Zeewolde.

Maak in de NRD het volgende inzichtelijk:

- Het tijdpad wanneer de genoemde variabelen duidelijk zijn;
- Opname van de minimum-variabele en de maximum-variabele, zodat de natuur- en milieueffecten hiervan onderzocht kunnen worden voor de nieuwe kazerne in Zeewolde.

C) Integreer provinciaal belang 8 van de Ontwerp-Omgevingsvisie van provincie Flevoland

Tot en met 3 juli 2026 lag de Ontwerp-Omgevingsvisie van provincie Flevoland ter inzage. Daarin staan 36 provinciale belangen benoemd. Provinciaal belang 8 luidt: **"Zorgvuldige fysieke inpassing en sociaaleconomische inbedding van defensieactiviteiten."** We zien dit door provincie Flevoland genoemde belang graag toegevoegd aan de NRD.

In onze ingediende zienswijze over de Ontwerp-Omgevingsvisie hebben we benoemd dat een 'zorgvuldige fysieke inpassing en sociaaleconomische inbedding' betekent: **concretisering van natuurinclusieve inpassing als norm en inzet op duurzaamheid** (conform het Convenant Toekomstbestendig Bouwen, dat provincie Flevoland en gemeente Zeewolde hebben ondertekend).

D) Start het voorgenomen gebiedsproces zo vroeg mogelijk met lokale stakeholders

De insteek van Defensie om een gebiedsproces te starten met gemeenten, provincies en andere partijen juichen we toe. **Betrek Natuur Milieu Flevoland hierbij en zie het vooral als mogelijkheid om de kennis en het netwerk te benutten van lokale/regionale stakeholders.** Ons advies is om dit in een zo vroegtijdig stadium te arrangeren. Benoem dit expliciet in de NRD en het Participatieplan.

Oftewel: zet 'ruimtelijk participatief ontwerp' in als instrument. Dit is behulpzaam gebleken tijdens het ontwerpatelier van januari jl. (zie onderstaand kader). Zodoende kan gestuurd worden op het verzilveren van geïdentificeerde kansen voor de (directe) leefomgeving, de natuur en het klimaat.

Op 15 januari 2026 organiseerde Natuur Milieu Flevoland in Zeewolde een ontwerpatelier over de 'Kazerne van de Toekomst'. Ontwerpers, overheden, lokale en maatschappelijke vertegenwoordigers verkenden samen hoe een duurzame, zelfvoorzienende kazerne eruit kan zien. Namens Defensie namen onder meer Ir. ing. Gerhard Schonewille (Projectmanager Kazerne Zeewolde) en Heleen Smit (Omgevingsmanager Flevoland) deel. Het ontwerpatelier was onderdeel van het programma 'Delen en Doen' dat het CoLa-netwerk organiseert in het kader van het Actieprogramma Ruimtelijk Ontwerp van de ministeries van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Tot slot

Natuur Milieu Flevoland blijft graag betrokken. Bij vragen over de aangedragen aanscherpingen en toevoegingen in deze zienswijze zijn we uiteraard bereikbaar. Graag zelfs! Weet ons te vinden voor opheldering en/of aanvullende onderbouwingen.

Met vriendelijke groet,

Vera Dam

Directeur-bestuurder

Vereniging Natuur en Milieufederatie Flevoland